

Hoofdstuk 13

De sociaaleconomische positie van gezinnen met een kind met een beperking

Welke rol speelt ze bij de ouderlijke tewerkstelling en de onderwijskeuze voor het kind?

Julie Vinck en Leen Sebrechts

Beleidsantwoorden op het hardnekkige armoedeprobleem verwijzen vandaag zeer vaak naar het sociale investeringsparadigma waarbij de focus ligt op empowerment en activering. In dit hoofdstuk bekijken we enkele paradoxale gevolgen van die investeringsvisie voor gezinnen met een kind met een beperking. We brengen de sociaaleconomische positie van die gezinnen in kaart en bestuderen hoe die samenhang in verband staat met de arbeidsmarktparticipatie van de ouders en het onderwijsgebruik van het kind. Daarvoor exploiteren we verschillende grootschalige en unieke gegevensbronnen. De resultaten tonen dat kinderen met een beperking in België bepaalde sociaaleconomische achtergrondkenmerken cumuleren die wijzen op een zwakkere sociaaleconomische positie in onze samenleving. Bovendien bemoeilijkt de hogere zorgnood die gepaard gaat met de beperking van het kind de tewerkstellingsmogelijkheden van de ouders en worden ouders met een zwakkere sociaaleconomische positie iets zwaarder getroffen dan sterkere gezinnen. Ten slotte tonen we aan dat er een sociale gradiënt in het onderwijsgebruik aanwezig is: kinderen met een beperking in het geïntegreerde onderwijs hebben een sterker sociaaleconomisch profiel ten opzichte van de kinderen met een beperking in het buitengewone onderwijs. Kortom, bij gezinnen met een kind met een beperking is er een significante groep die risico's cumuleert en extra nadelen ondervindt op verschillende domeinen van het maatschappelijke leven.

»» kinderen met een beperking, sociaaleconomische positie, tewerkstelling, onderwijsintegratie

1 Inleiding

In dit hoofdstuk onderzoeken we de sociaaleconomische positie van gezinnen met een kind met een beperking in België en gaan we na in welke mate die positie invloed heeft op de arbeidsmarktparticipatie van de ouders en de onderwijskeuze voor het kind met een beperking. We vertrekken daarbij vanuit een sociaal beleidsperspectief.

Beleidsantwoorden op het hardnekkige armoedeprobleem verwijzen vandaag zeer vaak naar het sociale investeringsparadigma. In dat paradigma ligt de focus op het investeren in menselijk kapitaal en de integratie in de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld Morel, Palier, & Palme, 2012). De sociale investeringsgedachte nestelde zich in algemeen veranderende normen en waarden waarin de aandacht steeds meer ligt op individuele zelfbeschikking, persoonlijke vrijheid en daaraan gerelateerde sociale rechten (Cantillon, Sebrechts, & De Maesschalck, 2012). Die omslag in beleid en beleidsdenken is aanwezig in vele domeinen van het maatschappelijke leven. Ook de zorgsector bevindt zich volop in die paradigmashift, wat zich weerspiegelt in termen zoals burgerschap en vermaatschappelijking van de zorg. Er is een focus op empowerment en activering: een focus op de krachten en competenties van mensen, zodat zelfbeschikking kan worden gerealiseerd.

In dit hoofdstuk bekijken we enkele paradoxale gevolgen van die investeringsvisie voor gezinnen met een kind met een beperking. Gezinnen met een kind met een beperking lopen een hoger risico op sociaaleconomische achterstelling dan gezinnen zonder kind met een beperking (Emerson & Hatton, 2007). De causaliteit van het verband kan in twee richtingen lopen (Warren, 2009). Aan de ene kant kan een hogere zorgnood als gevolg van de beperking van het kind resulteren in een zwakkere sociaaleconomische positie en dus een hoger armoederisico doordat onder andere de deelname aan de arbeidsmarkt wordt bemoeilijkt en een kind met een beperking vaak hogere uitgaven met zich meebrengt. Aan de andere kant kan een zwakkere sociaaleconomische positie de kans op beperking binnen het gezin verhogen doordat een zwakkere sociaaleconomische positie gepaard gaat met risico's zoals onder andere moeilijkere toegang tot preventieve zorg en een slechter gezondheidsgedrag. Als een hogere zorgnood en een lagere sociaaleconomische positie binnen hetzelfde gezin samengaan, kunnen die de empowerment en sociale integratie van die gezinnen niet alleen onafhankelijk van elkaar bemoeilijken, maar ook samen versterkend optreden. Bij een beleid dat een sterke en eenzijdige focus legt op sociale investering en vermaatschappelijking schuilt dan ook het reële gevaar dat sociale ongelijkheid versterkt wordt.

We onderzoeken dat empirisch door de sociaaleconomische positie van gezinnen met een kind met een beperking in kaart te brengen en te bestuderen hoe die samenhang in verband staat met de mogelijkheden tot activering, individuele zelfbeschikking en inclusie. Voor het tweede deel van het empirisch onderzoek bakenen we ons onderzoeksveld af tot twee belangrijke maatschappelijke domeinen: tewerkstelling en onderwijs. We onderzoeken de arbeidsmarktparticipatie van ouders van een kind met een beperking en het onderwijsgebruik van kinderen met een beperking. We starten in paragraaf 2 met een schets van het Vlaamse beleidslandschap voor kinderen met een

beperking en een beknopt overzicht van de recente beleidsveranderingen. In paragraaf 3 geven we een overzicht van de gebruikte gegevensbronnen. Paragraaf 4 beschrijft de sociaaleconomische positie van gezinnen met en zonder een kind met een beperking. In paragraaf 5 gaan we na in hoeverre de arbeidsmarktparticipatie van de ouders wordt beïnvloed door de beperking van hun kind en in welke mate dat effect wordt beïnvloed door hun sociaaleconomische positie. Paragraaf 6 focust op het onderwijsgebruik van het kind met een beperking en bekijkt het effect van de sociaaleconomische positie van het gezin bij die onderwijskeuze. Ten slotte geven we een besluit en reflecteren we over het huidige beleidsdiscours in paragraaf 7.

2 Het Vlaamse beleidslandschap voor kinderen met een beperking

De Belgische beleidsmaatregelen voor kinderen met een beperking zijn versnipperd tussen verschillende bestuursniveaus. Verschillende inkomenssupplementen, sociale en fiscale voordelen en ondersteuningsmaatregelen zijn beschikbaar op federaal en regionaal niveau. We focussen hier op de federale en Vlaamse beleidsmaatregelen.

Ten eerste kunnen kinderen met een beperking recht hebben op verhoogde kinderbijslag op federaal niveau. Die uitkering is een aanvulling op de reguliere kinderbijslag waarvoor een erkenning door controleartsen van de federale overheidsdienst sociale zekerheid (FOD) nodig is. De controleartsen beoordelen de ernst van de beperking en scoren het kind op een 36-puntenschaal waarvoor ze gebruikmaken van gestandaardiseerde criteria. Hoe hoger de score die een kind op de schaal krijgt, hoe groter de ingeschatte zorgnood als gevolg van de beperking van het kind en hoe hoger de verhoogde kinderbijslag. De toeslag varieert van 80 euro voor de laagste scores tot meer dan 500 euro per maand als het kind minstens 18 punten scoort. Van alle Belgische kinderen onder de 21 jaar in 2015, werd 2,37% erkend als kind met een beperking op federaal niveau en ontving daarom verhoogde kinderbijslag (Famifed, 2016).

Ten tweede, als kinderen met een beperking gebruik willen maken van gesubsidieerde zorgvoorzieningen (zoals residentiële, semiresidentiële of ambulante zorg) of aanvullende financiële ondersteuning willen aanvragen voor hulpmiddelen (zoals een rolstoel) of om aanpassingen aan de woning te financieren, moeten ze zich tot organisaties op het regionale niveau wenden. Het zorgaanbod op regionaal niveau evolueerde van een aanbodgestuurde naar een vraaggestuurde zorg, van hoofdzakelijk voorzieningen naar minder ingrijpende zorgvormen geïntegreerd in de samenleving. In lijn met die nieuwe beleidsconcepten ontstond in 2000 het Persoonlijk Assistentiebudget, waarbij een persoon met een beperking een individueel budget krijgt toegekend om zorg aan te kopen. Daarna volgden diverse initiatieven elkaar op, zoals trajectbegeleiding, persoonsgebonden financiering en persoonsvolgende financiering. Sinds 1 maart 2014 wordt er in Vlaanderen onderscheid gemaakt tussen rechtstreeks en niet-rechtstreeks toeganke-

lijke hulp, afhankelijk van de frequentie van het zorggebruik. Alleen wanneer kinderen hun rechtstreeks toegankelijke hoeveelheid uitputten, hebben ze een erkenning van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) nodig. Tot 1 maart 2014 was er in alle gevallen een VAPH-erkenning nodig. Om die erkenning te krijgen, beoordeelt een multidisciplinair team van het VAPH of kinderen door hun beperking substantieel en langdurig beperkt zijn in hun sociale participatie. In dit hoofdstuk bespreken we de situatie voorafgaand aan de recente hervormingen, aangezien onze gegevens betrekking hebben op 2004-2005 en 2010.

Ten derde kunnen kinderen met een beperking ondersteuning krijgen binnen het onderwijs. In Vlaanderen zijn er verschillende initiatieven ter ondersteuning van die kinderen: zorgleerkrachten, STICORDI-maatregelen¹, het buitengewoon onderwijssysteem en het geïntegreerde onderwijssysteem dat sinds 2014 vorm krijgt via het decreet Maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (M-decreet). Binnen het systeem van geïntegreerd onderwijs bieden leerkrachten en professionals tewerkgesteld in het buitengewoon onderwijs ondersteuning in het reguliere onderwijs aan leerlingen met bijzondere onderwijsnoden. Het buitengewoon onderwijs is een gesegreerd systeem van speciale scholen dat aangepast onderwijs, zorg en therapie geeft aan die leerlingen van wie persoonlijke ontwikkeling niet verzekerd kan worden in het reguliere onderwijs. Het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) bepaalt, samen met de school en de ouders, op basis van een handelingsgerichte diagnostiek de ondersteuningsnood van het kind met een beperking binnen het onderwijs. Het CLB geeft advies en bepaalt het recht op toegang tot het buitengewoon onderwijs of ondersteuning binnen het geïntegreerde onderwijs. Het M-decreet stelt het gewone onderwijs voorop. Enkel wanneer aanpassingen onvoldoende of onredelijk zijn om een leerling binnen het gemeenschappelijke curriculum mee te nemen of studievoortgang te laten maken op basis van een individueel aangepast curriculum, kan een oriëntering naar het buitengewoon onderwijs. 4% van de kinderen in het lager en secundair onderwijs in Vlaanderen loopt school in het buitengewoon onderwijs, veruit het hoogste percentage in Europa (EASIE, 2017).

Naast die drie grote blokken van ondersteuning zijn er ten slotte nog tal van andere tegemoetkomingen voor gezinnen met een kind met een erkende handicap, zoals belastingvermindering, korting op vervoersabonnementen en tegemoetkomingen vanuit de mutualiteiten. Kortom, op beide beleidsniveaus zijn verschillende erkenningsprocedures van kracht die in het algemeen los van elkaar werken. Die verschillende erkenningsprocedures kunnen ervoor zorgen dat gezinnen niet van alle ondersteuningsmogelijkheden gebruikmaken waar ze mogelijk recht op hebben. Vinck, Lebeer en Van Lancker (2018) berekenden dat de overlap tussen de erkenningen bij de FOD en bij het VAPH beperkt blijft tot 37% van de Vlaamse kinderen die erkend zijn bij minstens een van beide instellingen, en schatten de *non-take-up* van de verhoogde kinderbijslag op minstens 10%.

3 Data en methoden

Grootschalig en comparatief onderzoek naar kinderen met een beperking wordt tot nu toe belemmerd door het ontbreken van voldoende, betrouwbare en vergelijkbare gegevens. De steekproeven die vaak worden gebruikt in het sociaal beleidsonderzoek (EU Survey on Income and Living Conditions en Labour Force Survey) bevatten geen informatie over de zorgnood van kinderen en de kleine steekproefaantallen in de Programme for International Student Assessment (PISA) stellen ons niet in staat onze onderzoeksvragen te beantwoorden. We exploiteren daarom verschillende grootschalige en unieke gegevensbronnen die specifieke informatie over gezinnen met een kind met een beperking in België verzamelen (drie kwantitatieve en één kwalitatieve dataset). Ten eerste steunen we op een administratieve databank uit 2010 waarvoor gegevens uit het datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming (DWH AM & SB) aan de laatste census worden gekoppeld. Ten tweede maken we gebruik van administratieve gegevens van het departement onderwijs van het schooljaar 2010-2011. Die analyses vullen we ten derde aan met een grootschalige survey bij gezinnen in Vlaanderen, de GEzin en ZOrg (GEZO)-data, uit 2004-2005. Ten slotte voeren we kwalitatieve analyses uit op 44 semigestructureerde interviews bij gezinnen met een kind met een autismespectrumstoornis (ASS) in het lager onderwijs.

Om inzicht te krijgen in de sociaaleconomische positie van gezinnen met een kind met een beperking (§ 4) en haar samenhang met de arbeidsmarktparticipatie van de ouders (§ 5) steunen we op de administratieve gegevens uit het DWH AM & SB en de census. In die dataset gebruiken we het ontvangen van de verhoogde kinderbijslag voor kinderen met een handicap of aandoening als indicator voor het hebben van een kind met een beperking. We beschikken over een willekeurig getrokken steekproef van 50% van de kinderen onder de 21 jaar die in België woonden en de verhoogde kinderbijslag ontvingen op 31 december 2010 (n=23.140), inclusief hun score op de 36-puntenschaal die de ernst van hun beperking aanduidt. Bovendien verkregen we een willekeurig getrokken controlegroep van kinderen jonger dan 21 jaar die de verhoogde kinderbijslag niet ontvingen van gelijkaardige grootte (hierna kinderen zonder beperking, n=22.871).² We moeten er rekening mee houden dat die definitie niet alle kinderen met een beperking of handicap in België omvat (cf. supra). Waar mogelijk vullen we onze analyses dan ook aan met resultaten uit eerder onderzoek voor Vlaanderen op basis van de GEZO-data, waar gebruikgemaakt wordt van een ruimere, subjectieve definitie van beperking (cf. infra).

Om het verband tussen de sociaaleconomische positie en onderwijsgebruik (§ 6) te onderzoeken, maken we ten eerste gebruik van administratieve gegevens van het departement onderwijs. Dat databestand bevat alle Vlaamse leerlingen in het lager onderwijs in het schooljaar 2010-2011 (n=413.488) en geeft per individuele leerling de gebruikte onderwijsvorm weer: het reguliere onderwijs (n= 379.148), het buitengewoon onderwijs (n=28.157) of het geïntegreerde onderwijs (n=4.811). De leerlingen in de verschillende onderwijsvormen worden met elkaar vergeleken op basis van individuele kenmerken (leeftijd, geslacht, woonplaats, het ontvangen van een schooltoelage, GOK-criteria³) en schoolkenmerken (onderwijsnet en het aantal leerlingen in de school).

Ten tweede wordt er gebruikgemaakt van de GEZO-dataset, die informatie bevat over kinderen met een beperking tussen 0 en 15 jaar in Vlaanderen. Die groep in de dataset werd samengesteld via een steekproef getrokken bij het VAPH (n=523) en een algemene steekproef bij gezinnen met een kind tussen 0 en 15 jaar in Vlaanderen (n=440). Voor de bepaling van de aanwezigheid van een beperking bij het kind wordt er gebruikgemaakt van volgende vraagstelling: "Een kind met bijzondere behoeften is een kind dat meer verzorging en begeleiding nodig heeft dan de meeste kinderen van zijn/haar leeftijd omdat het lichamelijke, mentale of emotionele problemen heeft of omdat er problemen zijn met zijn/haar gedrag of ontwikkeling." Zie Ghysels en Debacker (2007) voor meer informatie.⁴

Ten slotte werden er 44 semigestructureerde interviews afgenomen bij gezinnen met een kind met ASS in het buitengewoon lager onderwijs (n=27) en in het geïntegreerde lager onderwijs (n=17). De bevraagde groep respondenten bestaat uit maatschappelijk sterke (n=27) en maatschappelijk kwetsbaardere gezinnen (n=17) op basis van hun sociaaleconomische profiel (inkomen, tewerkstelling, gezinssamenstelling en scholing). Om onze analyses te ondersteunen, geven we citaten met fictieve namen uit die interviews weer.

We maken gebruik van lineaire en logistische regressietechnieken om onze onderzoeksvragen te beantwoorden.

4 De sociaaleconomische positie van kinderen met een beperking

Internationaal onderzoek heeft al uitgewezen dat er een verband bestaat tussen een zwakkere sociaaleconomische status en een beperking bij een persoon. Zoals al aangehaald in de inleiding kan de causaliteit in verschillende richtingen lopen (Warren, 2009).

Daarnaast zijn er ook achterliggende factoren die ervoor kunnen zorgen dat mensen zowel met een beperking als met armoede te kampen hebben, zonder dat tussen beide een rechtstreeks verband hoeft te zijn (Luftey & Freese, 2010). Een belangrijke factor is bijvoorbeeld scholing. De scholingsgraad hangt sterk samen met specifiekere kennis over onder andere de schade die roken en drinken kan aanrichten. Verder verhoogt scholing de kennis en verbetert in vele gevallen het gezondheidsgedrag van de mens door die verhoogde kennis. Als men hoger geschoold is, maakt men ook meer gebruik van preventieve zorg en beschikt men in vele gevallen over een hoger inkomen dat gespendeerd kan worden aan zorg (Cutler & Lleras-Muney, 2009).

Om de sociaaleconomische positie van gezinnen met een kind met een beperking in België beter te begrijpen, onderzoeken we in deze paragraaf of kinderen met een beperking inderdaad worden gekenmerkt door een zwakkere sociaaleconomische achter-

grond, los van de richting van het verband. We maken daarvoor gebruik van gegevens van het DWH AM & SB en de census. Daarbij definiëren we het hebben van een kind met een beperking aan de hand van het ontvangen van de verhoogde kinderbijslag en beschouwen we kinderen met een zwakkere sociaaleconomische achtergrond als kinderen die bij een alleenstaande ouder wonen, die laagopgeleide ouders hebben, waarvan de ouders in het buitenland zijn geboren of die met andere gezinsleden met een beperking samenleven.

Tabel 1. Multivariate logistische regressie op het hebben van een beperking, odds ratio's, België, 2010.

Kinderen 0-20 jaar	Odds ratio	Robuuste standaardfout
Constance	0,004***	0,000
Kenmerken van het kind		
Leeftijd (0-5 refcat.)		
6-11	3,302***	0,092
12-17	3,354***	0,099
18-20	1,402***	0,069
Geslacht (meisje refcat.)		
Jongen	1,600***	0,037
Gezinskenmerken		
Geboorteland ouders (België refcat.)		
EU27	0,638***	0,044
Niet EU27	0,899*	0,039
Gezinstype (twee ouders refcat.)		
Alleenstaande ouder	1,087**	0,032
Opleidingsniveau ouders (hoogste niveau) (hooggeschoold refcat.)		
Gemiddeld geschoold	1,539***	0,039
Laaggeschoold	1,797***	0,060
Andere gezinsleden met een beperking		
Ja, minstens één	5,764***	0,270

Opmerkingen: geen handicap is de baseline. Geboorteland ouders: minstens één ouder is geboren in België, EU27 (België uitgezonderd) of beide ouders zijn geboren buiten de EU. Opleidingsniveau ouders: laaggeschoold=ISCED 0-2, gemiddeld geschoold=ISCED 3-4, hooggeschoold=ISCED 5-6. Odds ratio's kleiner dan 1 duiden op een kleiner risico op handicap, odds ratio's groter dan 1 geven een verhoogd risico weer, in vergelijking met de referentiecategorie. Log pseudolikhoud=-210313,43; pseudo $R^2=0,0752$; $n=46.011$. *** $p<0,001$, ** $p<0,01$, * $p<0,05$.

Bron: berekeningen op basis van DWH AM & SB (2010) en census (2011).

De resultaten in tabel 1 bevestigen dat kinderen met een beperking bepaalde zwakkere sociaaleconomische achtergrondkenmerken cumuleren: ze wonen vaker in huishoudens met laag- en gemiddeld geschoolede ouders, bij alleenstaande ouders en samen met andere gezinsleden die eveneens een beperking hebben. Die resultaten zijn vergelijkbaar met eerder onderzoek voor Vlaanderen op basis van de GEZO-data, waardoor we voor Vlaanderen de resultaten kunnen verruimen naar de bredere groep van kinderen met een beperking en kinderen zonder erkende handicap (Sebrechts & Breda, 2012; Van Landeghem, Breda, & Mestdagh, 2007).

De oververtegenwoordiging van kinderen met een beperking bij gezinnen met zwakkere sociaaleconomische achtergrondkenmerken geldt echter niet voor gezinnen met een migratieachtergrond. De resultaten tonen dat kinderen met een beperking minder vaak ouders met een migratieachtergrond hebben. In plaats van te wijzen op een

Kinderen met een beperking cumuleren bepaalde zwakkere sociaaleconomische achtergrondkenmerken.

lager risico op beperking voor kinderen met een migratieachtergrond in België, zou het kunnen dat die kinderen hun beperking niet erkend krijgen. Hun ouders zijn mogelijk vatbaarder voor non-take-up omdat ze niet weten dat de verhoogde kinderbijslag bestaat, het gedrag van hun kind niet als

problematisch ervaren, bang zijn voor het stigma dat aan de uitkering verbonden is, meer moeilijkheden ondervinden met de administratie bij de aanvraagprocedure of omdat de controleartsen van de FOD sociale zekerheid die het medisch onderzoek uitvoeren de ontwikkelingsachterstand van het kind mogelijks eerder toeschrijven aan culturele verschillen en taalachterstand en bijgevolg hun aanvraag afwijzen (Kawa e.a., 2016; Vinck e.a., 2018).

5 Tewerkstelling bij ouders van kinderen met een beperking

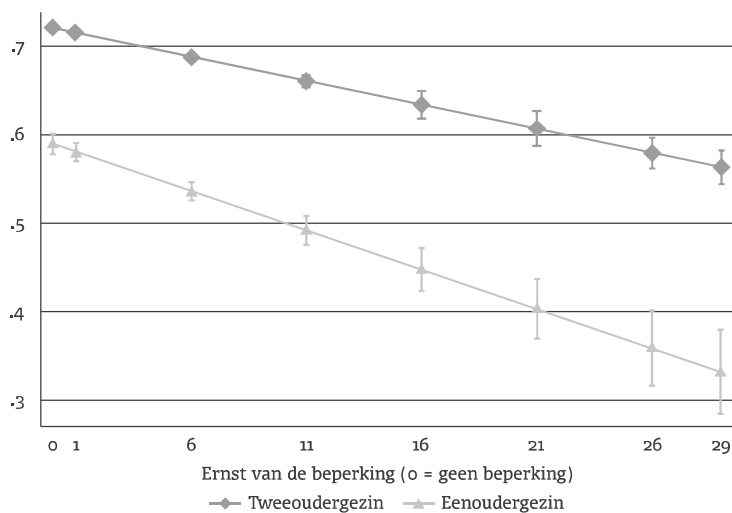
Kinderen met een beperking hebben extra zorg nodig die groter is dan de gewone ouderlijke zorg (Owen, Gordon, Frederico, & Cooper, 2003) en de tijd die nodig is om zorg te verlenen, belemmert de arbeidsmarktparticipatie van (een van) de ouders (Becker, 1991). Onderzoek toont duidelijk aan dat het arbeidsaanbod van moeders gevoelig is voor de zorgnood in hun gezin (Sullivan, 2000) en dat het hebben van een kind met een beperking ervoor zorgt dat een van de ouders, meestal de moeder, het aantal gewerkte uren terugschroeft of zich volledig terugtrekt uit de arbeidsmarkt (DeRigne, 2012). Dat directe tewerkstellingseffect verschilt naar huishoudtype, type en ernst van de beperking en over de levensloop van het kind. Bovendien kan de aanwezigheid van een kind met een beperking in het gezin de ouderlijke tewerkstelling indirect beïnvloeden, aangezien die kan bijdragen aan een slechtere gezondheidstoestand van de ouders (Brekke & Nadim, 2016).

De lagere arbeidsmarktparticipatie van de ouders als gevolg van het hebben van een kind met een beperking kan echter worden verdoezeld door processen van sociale stratificatie. Zoals we in de vorige paragraaf hebben aangetoond, leven kinderen met een beperking vaker in huishoudens met zwakkere sociaaleconomische kenmerken, die hoe dan ook de arbeidsmarktparticipatie van hun ouders bemoeilijken. In wat volgt, gaan we na of gezinnen met een kind met een beperking in België een lagere arbeidsmarktparticipatie hebben dan gezinnen met een kind zonder beperking, en zo ja, of dat kan

worden verklaard door de extra zorg die de beperking van het kind meebrengt en/of door hun zwakkere sociaaleconomische achtergrond. Door interacties toe te voegen tussen de ernst van de beperking en de sociaaleconomische achtergrondkenmerken van het gezin zijn we in staat een antwoord te formuleren op die vraag. In wat volgt, interpreteren we de hoofdeffecten telkens onmiddellijk samen met het interactie-effect en we doen dat voor de ernst van de beperking enerzijds en respectievelijk het huishoudtype, het geboorteland van de ouders, het opleidingsniveau van de ouders en het aantal kinderen met een beperking anderzijds. We presenteren de resultaten als marginale effecten⁵ op de huishoudwerkintensiteit⁶, de achterliggende gegevens zijn raadpleegbaar in de bijlage.

Figuur 1 toont dat eenoudergezinnen in mindere mate deelnemen aan de arbeidsmarkt dan tweeoudergezinnen, zowel voor kinderen met als zonder beperking. Bovendien wordt de arbeidsmarktparticipatie van beide huishoudtypes beïnvloed door het hebben van een kind met een beperking: zowel eenouder- als tweeoudergezinnen ervaren een terugval in hun werkintensiteit (beide huishoudtypes hebben een negatieve helling in figuur 1). Wanneer de ernst van de beperking toeneemt, ondervindt de arbeidsmarktparticipatie van alleenstaande ouders verhoudingsgewijs echter een iets sterkere negatieve invloed dan die van tweeoudergezinnen (de helling is namelijk steiler voor alleenstaande ouders).

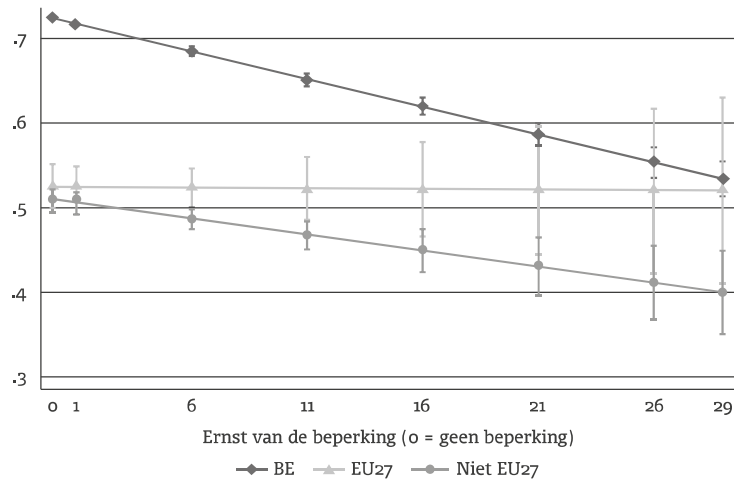
Figuur 1. Marginale effecten op huishoudwerkintensiteit van huishoudtype over ernst van de beperking.

Opmerking: de marginale effecten zijn voor de gemiddelde waarden van woonplaats, geslacht en leeftijd van het kind, leeftijd van de moeder, andere gezinsleden met een handicap, aantal andere kinderen in het huishouden, geboorteland en opleidingsniveau van de ouders. 95%-betrouwbaarheidsintervallen worden weergegeven.

Bron: berekeningen op basis van DWH AM & SB (2010) en census (2011).

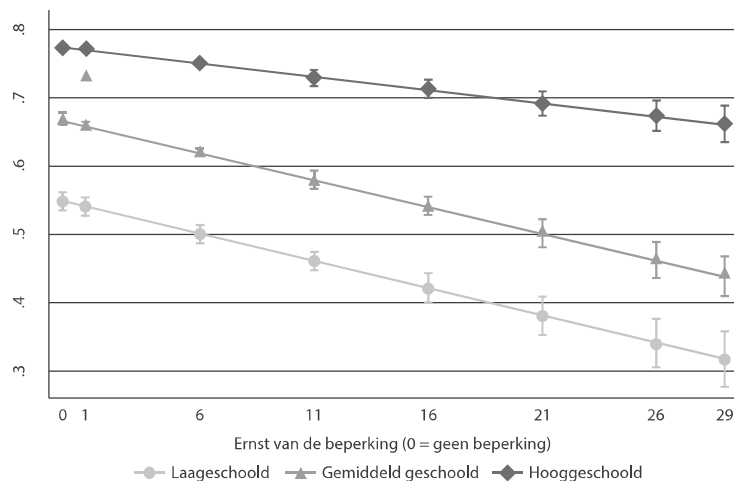
Figuur 2. Marginale effecten op huishoudwerkintensiteit van migratieachtergrond over ernst van de beperking.

Opmerking: de marginale effecten zijn voor de gemiddelde waarden van woonplaats, geslacht en leeftijd van het kind, leeftijd van de moeder, andere gezinsleden met een handicap, aantal andere kinderen in het huishouden, huishoudtype en opleidingsniveau van de ouders. 95%-betrouwbaarheidsintervallen worden weergegeven.

Bron: berekeningen op basis van DWH AM & SB (2010) en census (2011).

Figuur 3. Marginale effecten op huishoudwerkintensiteit van opleidingsniveau van de ouders over ernst van de beperking.

Opmerking: de marginale effecten zijn voor de gemiddelde waarden van woonplaats, geslacht en leeftijd van het kind, leeftijd van de moeder, andere gezinsleden met een handicap, aantal andere kinderen in het huishouden, huishoudtype en geboorteland van de ouders. 95%-betrouwbaarheidsintervallen worden weergegeven.

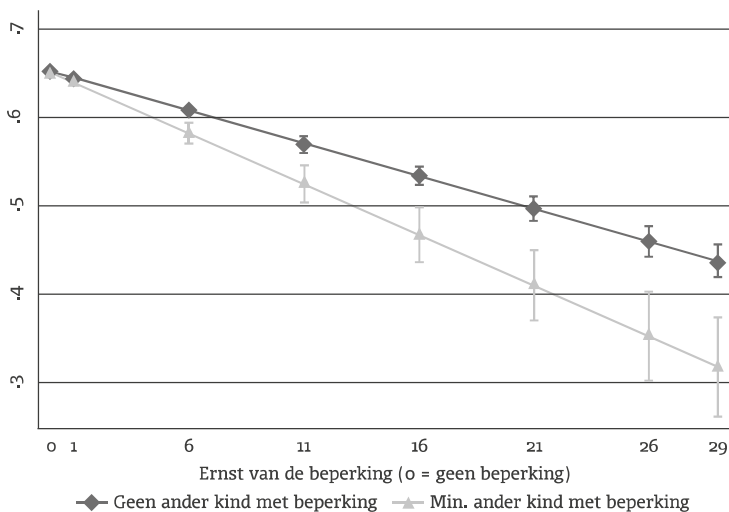
Bron: berekeningen op basis van DWH AM & SB (2010) en census (2011).

Wat de migratieachtergrond van het huishouden betreft, is de arbeidsmarktparticipatie van migrantenhuishoudens over het algemeen lager in vergelijking met die van autochtonen (figuur 2), een bekend resultaat in de literatuur (Corluy, 2014). Die conclusie geldt ongeacht het hebben van een kind met een beperking. Maar, in tegenstelling tot een extra nadeel voor alleenstaande ouders, lijkt de huishoudwerkintensiteit van ouders met een migratieachtergrond minder te lijden onder de beperking van hun kind dan bij ouders zonder migratieachtergrond.

De resultaten voor het opleidingsniveau van de ouders worden weergegeven in figuur 3. Terwijl de arbeidsparticipatie van laag- en gemiddeld geschoolde ouders lager is dan die van hun hooggeschoolde tegenhangers en ze allemaal een effect van het hebben van een kind met een beperking ervaren, is het effect iets groter voor laag- en gemiddeld geschoolde ouders dan voor hooggeschoolde ouders.

Figuur 4 geeft ten slotte de resultaten naar aantal kinderen met een beperking weer. Hier zien we dat ouders met meerdere kinderen met een beperking verhoudingsgewijs een zwaardere terugval in hun werkintensiteit ervaren in vergelijking met ouders met één kind met een beperking (weergegeven door de steilere lichtgrijze lijn).

Figuur 4. Marginale effecten op huishoudwerkintensiteit naar aantal kinderen met een beperking over ernst van de beperking.

Opmerking: de marginale effecten zijn voor de gemiddelde waarden van woonplaats, geslacht en leeftijd van het kind, leeftijd van de moeder, ouders en andere gezinsleden met een handicap (kinderen uitgezonderd), aantal andere kinderen in het huishouden, huishoudtype, geboorteland van de ouders, opleidingsniveau. 95%-betrouwbaarheidsintervallen worden weergegeven.

Bron: berekeningen op basis van DWH AM & SB (2010) en census (2011).

Bovenstaande analyses stellen ons in staat te concluderen dat het hebben van een kind met een beperking de arbeidsmarktparticipatie van alle ouders gemiddeld genomen

verlaagt en dat het effect sterker wordt naarmate de ernst van de beperking toeneemt. Maar dat geldt niet voor alle ouders in dezelfde mate. Alleenstaande ouders, ouders met een laag en gemiddeld opleidingsniveau en ouders met meerdere kinderen met een beperking ervaren een extra nadeel in hun arbeidsmarktparticipatie, bovenop hun al lagere tewerkstellingsniveaus. Met andere woorden, voor die groepen versterken de risico's elkaar. De tewerkstellingskloof die het hebben van een kind met een beperking voor deze groepen meebrengt, is dubbel zo groot als die bij tweeoudergezinnen, ouders

Het hebben van een kind met een beperking verlaagt gemiddeld genomen de arbeidsmarktparticipatie van alle ouders.

met een hoog opleidingsniveau en gezinnen zonder andere kinderen met een beperking. Ouders met een migratieachtergrond, daarentegen, lijken geen extra negatief effect op hun tewerkstelling te ondervinden wanneer hun kind een beperking heeft.

Kortom, werk en gezin met elkaar combineren stelt ouders met een kind met een beperking voor een extra uitdaging. Voor gezinnen waarbij de beperking van het kind samengaat met een zwakkere sociaaleconomische positie (migratie uitgezonderd) wordt dat effect versterkt. Gezinnen met een kind met een beperking in het algemeen, en de alleenstaande, laag- en gemiddeld geschoolde ouders en ouders met meerdere kinderen met een handicap onder hen in het bijzonder, zullen meer ondersteuning nodig hebben om volledige tewerkstelling te realiseren. Door de toegang tot formele zorgvoorzieningen die zijn aangepast aan de zorgbehoeften van het kind te vergroten of door ouders meer flexibiliteit in hun loopbaan te bieden, zullen ouders van een kind met een handicap beter in staat zijn om hun arbeidsmarktparticipatie te vergroten of hervatten.

6 De sociale bepaaldheid van het onderwijsgebruik door kinderen met een beperking

Het principe van *the least restrictive environment* beschrijft dat een onderwijsstelsel met meerdere onderwijsvormen voor kinderen met een beperking het mogelijk maakt om die onderwijsvorm te kiezen die de beste ondersteuning geeft aan het kind op basis van de aard en ernst van de beperking (Heward, 2009). In de praktijk betekent dat dan meer gespecialiseerde onderwijsvormen voor kinderen met een ernstigere beperking. De beslissing voor een onderwijsvorm voor een kind met een beperking wordt echter zelden gemaakt louter op basis van de ernst van de beperking. Verschillende factoren en een wisselwerking tussen die factoren moeten in overweging worden genomen: factoren gerelateerd aan de aanbodzijde, kenmerken gerelateerd aan het gezin en de directe omgeving en kenmerken gerelateerd aan het kind.

We focussen hier op de invloed van gezinskenmerken en met name de sociale positie van het gezin op de keuze of besluitvorming voor een onderwijsvorm voor kinderen

met een beperking. Onderzoek toont over het algemeen een oververtegenwoordiging aan van gezinnen met een kind met een beperking in een lagere sociaaleconomische positie in het buitengewoon onderwijs, daar waar kinderen met een beperking in het reguliere en geïntegreerde onderwijs gemiddeld hoger geschoolde ouders hebben (Turner, Alborz, & Gayle, 2008). Dat verband is echter niet door te trekken naar alle vormen van beperking en sommige onderzoeken wijzen voor bepaalde vormen van beperking op een omgekeerd verband (Szumski & Karwowski, 2012).

Analyses op de Vlaamse onderwijsdata en de GEZO-data bevestigen dat verband tussen sociale positie en onderwijsgebruik door kinderen met een beperking. De resultaten in tabel 2 tonen dat de kans op het gebruik van het buitengewoon onderwijs daalt naar mate de scholingsgraad van de moeder stijgt. Leerlingen met een beperking met een hooggeschoolde moeder hebben een kleinere kans om in het buitengewoon onderwijs school te lopen dan leerlingen met een beperking met een laaggeschoolde moeder. De partnersituatie en de tewerkstellingsstatus van de moeder tonen geen significant verband met het gebruik van buitengewoon onderwijs door het kind met een beperking aan.

Leerlingen met een beperking met een hooggeschoolde moeder hebben een kleinere kans om in het buitengewoon onderwijs school te lopen.

Tabel 2. Multivariate logistische regressie op het gebruik van buitengewoon onderwijs (basis en secundair) door kinderen met een beperking, odds ratio's, Vlaanderen, 2005.

	Odds ratio	Standaardfout
Constante	0,329*	0,561
Individuele kenmerken		
Leeftijd	1,127***	0,028
Geslacht (meisje refcat.)		
Jongen	0,958	0,209
Ernst van de beperking (licht refcat.)		
Matig	1,741	0,385
Ernstig	2,255*	0,360
Gezinskenmerken		
Tewerkstellingssituatie moeder (voltijds refcat.)		
Deeltijds	1,026	0,279
Niet-actief	0,755	0,268
Gezinstype (twee ouders refcat.)		
Alleenstaande moeder	1,151	0,232
Opleidingsniveau moeder (lager of geen onderwijs refcat.)		
Lager secundair onderwijs	0,909	0,343
Hoger secundair onderwijs	0,628	0,317
Hoger onderwijs	0,449*	0,336

Opmerking: regulier onderwijs is de baseline. Cox & Snell $R^2=0,077$; Nagelkerke $R^2=0,103$; $n=468$.
*** $p<0,001$, ** $p<0,01$, * $p<0,05$.

Bron: berekeningen op basis van GEZO-data (2005).

Analyses op de onderwijsdata (tabel 3) tonen bijkomend aan dat ook leerlingen van financieel minder sterke gezinnen (hier weergegeven doordat ze een schooltoelage ontvangen) beduidend minder gebruikmaken van het geïntegreerde onderwijs tegenover het buitengewoon onderwijs, net zoals leerlingen met een vreemde nationaliteit.

Tabel 3. Multivariate logistische regressieanalyse op het gebruik van geïntegreerd lager onderwijs door leerlingen met een beperking, odds ratio's, Vlaanderen, schooljaar 2010-2011.

	Odds ratio	Standaardfout
Constate	0,016***	0,427
Individuele kenmerken		
Leeftijd	1,100	0,039
Leeftijd kwadraat	0,982***	0,005
Geslacht (jongen refcat.)		
Meisje	0,590***	0,096
Nationaliteit (Belg refcat.)		
Vreemde nationaliteit	0,545***	0,094
Schooltoelage (ja)	0,581***	0,086
Schoolkenmerken		
Provincie van de school (Antwerpen refcat.)		
Vlaams-Brabant	1,455***	0,056
West-Vlaanderen	1,550***	0,058
Oost-Vlaanderen	1,668***	0,050
Limburg	0,784***	0,060
Onderwijsnet van de school (gemeenschapsonderwijs refcat.)		
Vrij gesubsidieerd onderwijs	3,434***	0,062
Officieel gesubsidieerd onderwijs	5,017***	0,072
Aantal leerlingen in de school	1,009***	0,000

Opmerking: leerlingen in het buitengewoon lager onderwijs zijn de baseline. Cox & Snell $R^2=0,164$; Nagelkerke $R^2=0,290$. *** $p<0,001$, ** $p<0,01$, * $p<0,05$.

Bron: berekeningen op basis van onderwijsdata (2011).

Szumski en Karwowski (2012) geven enkele verklaringen voor het gegeven dat kinderen met een beperking in hogere sociaaleconomische posities meer aanwezig zijn in het reguliere en geïntegreerde onderwijs dan kinderen met een beperking in lagere sociaaleconomische posities. Een eerste verklaring is dat het aanbod aan opties dat aan het gezin wordt gepresenteerd een invloed heeft op de beslissing van ouders. Maatschappelijk kwetsbaardere gezinnen worden minder op de hoogte gebracht van de keuzemogelijkheden, waardoor ze de beslissing voor buitengewoon onderwijs ook niet in vraag stellen (Kalyanpur, Harry, & Skrtic, 2000). Een tweede verklaring is de aan- of afwezigheid van kapitaal in de vorm van ouderlijke kennis, middelen en culturele bronnen bij de keuze voor een onderwijsvorm. Het vermogen van ouders om te pleiten voor een bepaalde onderwijsvorm beïnvloedt de uitkomst. Ouders die niet bekend zijn met het schoolstelsel en zijn culturele waarden en regelgeving, bijvoorbeeld ouders die de taal niet machtig zijn, worden sneller uit het besluitvormingsproces gelaten (Hanson, Horn, Sandall,

Beckman e.a., 2001). Bovendien moeten ouders de nodige organisatorische capaciteiten hebben om de praktische aspecten van geïntegreerd onderwijs te managen. De lagere kosten, het georganiseerde transport en de individuelere benadering binnen scholen van buitengewoon onderwijs zijn motiverende factoren voor ouders in maatschappelijk kwetsbaardere situaties om hun kinderen in te schrijven in het buitengewoon onderwijs (Ruelens, Dehandschutter, Ghesquière, & Douterlungne, 2007). Een laatste verklaring is dat ouders in een hogere sociaaleconomische positie een voorkeur hebben voor reguliere scholen vanwege waarden die ze nastreven. Hooggeschoolde ouders hebben een positievere visie ten opzichte van inclusief onderwijs vergeleken met ouders zonder diploma (Byrne, 2013). Ze hechten meer belang aan socialisatie als educatief doel.

In de analyses van de kwalitatieve interviews vinden we in onze specifieke en beperkte steekproef bevestiging voor die drie verklaringen. Zo stellen we vast dat bij de geïnterviewde gezinnen in een zwakke tot zeer zwakke sociale positie de besluitvorming met betrekking tot de onderwijsondersteuning van het kind met ASS hoofdzakelijk verloopt langs de professional, de ouder(s) worden zeer beperkt betrokken in het besluitvormingsproces. Dat zien we zeer sterk bij de geïnterviewde gezinnen die niet bekend zijn met het schoolsysteem doordat ze uit een ander land afkomstig zijn en bij de gezinnen met een zeer lage scholing. Onderstaande citaten tonen dat aan:

Dat was zo, die zegt: Guido is een autist. Dat zijn speciale kinderen. Hij moet naar een andere school. Dat was op advies van het CLB. Dat was niet van ons. (papa Guido, BuO (buitengewoon onderwijs))

Nee, die... als jij autisme hebt, gaan die naar ander onderwijs. Dus een kind met autisme moet naar een speciale school. Zij hebben een speciale school, dus zo via het onderwijs. (mama Filip, BuO)

Bij de sociaal sterkere gezinnen die we interviewden, zien we een grotere betrokkenheid van de ouders met betrekking tot de besluitvorming voor een overstap naar het buitengewoon onderwijs. De ouders waarbij het kind met ASS een overstap heeft gemaakt naar het buitengewoon onderwijs geven aan dat ze zelf die beslissing hebben genomen, weliswaar vaak op advies van of in nauw overleg met professionele actoren. Daarbij zoeken ze zelf het overleg op of gaan ze de confrontatie aan.

En dan hebben wij eigenlijk in de loop van dat jaar besloten om hem naar het buitengewoon onderwijs te laten gaan, in samenspraak met het CLB uiteraard. We hebben eerst nog GON [geïntegreerd onderwijs] overwogen, we hebben ook met een GON-begeleider daarover gesproken, maar ze zagen hem toch niet echt functioneren binnen het gewoon onderwijs en wij begrepen dat ook wel. (mama Seppe, BuO)

Ten tweede leren de interviews ons dat ouders met een sterke sociaaleconomische positie verschillende vormen van kapitaal inzetten om het reguliere traject voort te zetten zodra de vraag komt om hun kind de overstap naar het buitengewoon onderwijs te laten maken: men gaat in overleg om tot een gezamenlijk besluit te komen, men zet

financiële middelen in (extra ondersteuning), men doet toegevingen (bijvoorbeeld medicatie, zoals rilatine, geven zodat het kind zich beter kan concentreren in klasverband, het jaar dubbelen), men zet zijn kennis in (het recht om van school te veranderen, een kind weigeren mag zomaar niet).

Met betrekking tot de laatste verklaring voor verschil in voorkeur en visie tonen de kwalitatieve analyses dat het merendeel van de geïnterviewde gezinnen eenzelfde visie deelt als de professional, gestoeld op het medische model van kijken naar handicap. In dat model beschouwt men de beperking van het kind als de handicap voor de onderwijsloopbaan van het kind. Daarnaast stellen we vast dat de gezinnen die we interviewden die aanleunen bij het sociale model van handicap hoofdzakelijk sociaal sterkere gezinnen zijn. Het sociale model stelt dat structurele factoren eigen aan het onderwijssysteem maken dat het kind met een beperking participatieproblemen ondervindt. Het principe van inclusief onderwijs wordt wel breder gedragen, ook door maatschappelijk kwetsbaardere gezinnen die we interviewden, maar de sociaal sterkere gezinnen maken meer gebruik van die visie om te pleiten voor een bepaalde onderwijsvorm.

We concluderen uit het onderzoek dat op basis van sociaal-culturele en sociaaleconomische factoren er in het onderwijslandschap subtiele vormen van selectie en zelfselectie plaatsvinden, ook binnen de groep van leerlingen met een beperking. De leerlingen in het geïntegreerde onderwijs hebben een sterker sociaaleconomisch profiel ten opzichte van de leerlingen in het buitengewoon onderwijs en ook tegenover de leerlingen in het reguliere onderwijs. Dat kan verklaard worden door verschillen in betrokkenheid bij besluitvorming, kennis en visie tussen sociaaleconomisch sterkere en sociaaleconomisch zwakkere gezinnen. 'Inclusief' onderwijs dreigt dan ook een vrij exclusieve aangelegenheid te worden. Een kanttekening die we daarbij moeten maken, is dat het onderzoek plaatsvond voor de implementatie van het M-decreet in 2014. Dat decreet heeft tot doel meer inclusief onderwijs te realiseren. Een eerste evaluatie van het M-decreet toont echter aan dat de uitrol en concrete invulling ervan nog tijd vraagt (Departement Onderwijs en Vorming, 2017). De beschreven resultaten zijn dan ook belangrijk om mee te nemen bij de verdere uitwerking en realisatie van de doelstellingen van het M-decreet.

7 Conclusie

De vaststelling dat een kind een beperking heeft, is zeer ingrijpend en belastend voor ouders. Daarbij komt een complexe zoektocht naar gepaste ondersteuning van het kind, die vaak grotendeels door de ouders gedragen moet worden. Tegelijkertijd zien we het zorglandschap en zorgbeleid meer veranderen naar de principes van het burgerschapsmodel en vermaatschappelijking van de zorg, zoals keuzevrijheid en inclusie. Het armoedebeleid in het algemeen wordt vandaag grotendeels vormgegeven door de sociale investeringsgedachte waarbinnen activering en empowerment een belangrijke plaats innemen. Dat vraagt een heroriëntering op verschillende niveaus en maatschappelijke

domeinen. In dit hoofdstuk bekeken we enkele mogelijke paradoxale gevolgen van die visies voor gezinnen met een kind met een beperking. We onderzochten dat empirisch door de sociaaleconomische positie van gezinnen met een kind met een beperking en haar samenhang met hun rol als actieve en volwaardige burgers na te gaan. Dat laatste deden we door de arbeidsmarktparticipatie van ouders van een kind met een beperking te bekijken en door het gebruik van verschillende onderwijsvormen door kinderen met een beperking te onderzoeken.

Onze resultaten tonen ten eerste dat kinderen met een beperking in België bepaalde sociaaleconomische achtergrondkenmerken cumuleren die wijzen op een zwakkere sociaaleconomische positie in onze samenleving: ze wonen vaker in huishoudens met laag- en gemiddeld geschoolde ouders, bij alleenstaande ouders en samen met andere gezinsleden die eveneens een handicap hebben. Ten tweede, de hogere zorgnood die gepaard gaat met de beperking van het kind bemoeilijkt de tewerkstellingsmogelijkheden van de ouders, maar niet voor alle ouders in dezelfde mate. Alleenstaande ouders, ouders met een laag en gemiddeld opleidingsniveau en ouders met meerdere kinderen met een beperking ervaren een extra nadeel in hun arbeidsmarktparticipatie, bovenop hun al lagere tewerkstellingsniveaus. Voor die groepen treedt er met andere woorden een versterking van de risico's op. Voor ouders met een migratieachtergrond geldt die vaststelling niet. De belangrijkste determinant van de werkintensiteit van een huishouden, ongeacht het al dan niet hebben van een kind met een beperking, blijft echter de sociaaleconomische positie van het gezin als zodanig.⁷ Ten slotte tonen de onderzoeksresultaten aan dat 'inclusief' (dit is 'geïntegreerd') onderwijs een vrij exclusieve aangelegenheid dreigt te worden. Kinderen met een beperking in het geïntegreerde onderwijs hebben een sterker sociaaleconomisch profiel ten opzichte van de kinderen met een beperking in het buitengewoon onderwijs. Dat is een belangrijk aandachtspunt voor het verdere inclusieverhaal binnen het onderwijs.

De resultaten tonen aan dat de gezinnen met een kind met een beperking een kwetsbare groep zijn waaraan aandacht besteed moet worden in ruimer armoedeonderzoek. Bij de gezinnen met een kind met een beperking is er een significante groep die risico's cumuleert waardoor ze nadelen ondervindt op verschillende domeinen van het maatschappelijke leven. In dit hoofdstuk focusten we op tewerkstelling en onderwijs. Op het gebied van tewerkstelling toont onderzoek bij die groep aan hoe een beleid dat te eenzijdig geënt is op de sociale investeringsgedachte het armoederisico kan verhogen bij die gezinnen die risico's cumuleren doordat activering voor hen moeilijker is. Op het gebied van onderwijs toont onderzoek bij die groep aan dat ook binnen de inclusiegedachte het onderwijs nog steeds weinig herverdelend werkt. Gezien de sociaaleconomische kwetsbaarheid van gezinnen met een kind met een beperking en de ongelijkheid en drempels die de kwetsbaarsten onder hen ervaren, verdienen ze een meer prominente plaats binnen armoedebeleid en armoedeonderzoek.

Noten

1. STICORDI is een acroniem voor STimuleren – COmpenseren – Remediëren – DIspenseren.
2. Enkel de jongste kinderen met een erkende beperking en de jongste kinderen in gezinnen zonder een kind met een beperking worden in de analyses opgenomen. Voor beide steekproeven wordt voor alle gezinsleden die op hetzelfde adres wonen informatie uit het DWH AM & SB onttrokken over het al dan niet hebben van een beperking en zo ja, de ernst ervan; de geboorteplaats, leeftijd, geslacht, woonplaats en samenstelling van het huishouden; de arbeidsmarktparticipatie van de ouders. Daaraan wordt informatie over het opleidingsniveau van de ouders toegevoegd uit de census van 2011, een momentopname van de totale Belgische bevolking op 1 januari 2011. Helaas bevatten de gegevens geen informatie over het type handicap (fysiek/mentaal).
3. De gelijke onderwijskansen (GOK)-criteria die worden gebruikt zijn: de moeder van de leerling heeft geen diploma of getuigschrift van het secundair onderwijs, de leerling maakt deel uit van een gezin dat voor de gangbare communicatie een andere taal gebruikt dan het Nederlands, een leerling scoort op de buurtindicator als hij/zij woont in een buurt waar het percentage 15-jarigen met minstens twee jaar schoolse vertraging de afgelopen zes schooljaren het hoogst was.
4. De variabelen die worden gebruikt in de analyses op basis van de GEZO-data zijn: leeftijd en geslacht van het kind, onderwijsniveau van de moeder, gezinssituatie, tewerkstellingssituatie van de moeder, ernst van de beperking van het kind.
5. Marginale effecten geven de voorspelde waarde van de huishoudwerkintensiteit weer voor een of meerdere onafhankelijke variabelen waarin we geïnteresseerd zijn (bijvoorbeeld de ernst van de handicap en het huishoudtype in figuur 1), terwijl voor alle andere onafhankelijke variabelen de gemiddelde waarde wordt gebruikt.
6. De huishoudwerkintensiteit geeft de verhouding weer tussen het totale aantal maanden dat gezinsleden op actieve leeftijd hebben gewerkt en het totale aantal maanden dat ze, in theorie, konden werken. De waarde gaat van nul naar één, waarbij nul aangeeft dat geen enkel gezinslid op actieve leeftijd deelnam aan de arbeidsmarkt in het bestudeerde jaar, terwijl één ons vertelt dat alle gezinsleden op actieve leeftijd een volledig jaar voltijds hebben gewerkt.
7. Voeren we de analyses uit paragraaf 5 stapsgewijs uit, dan zien we dat de verklaringskracht van het model verdrievoudigt zodra de sociaaleconomische achtergrondkenmerken worden toegevoegd aan een model waarin slechts de ernst van de beperking en enkele controlevariabelen worden opgenomen.

Bijlage

Multivariate regressie op huishoudwerkintensiteit, België, 2010.

Kinderen 0-20 jaar	B	Robuuste standaardfout
Constante	0,915***	0,005
Regio (Vlaanderen refcat.)		
Brussel	-0,115***	0,008
Wallonië	-0,107***	0,004
Kenmerken van het kind		
Leeftijd (0-5 refcat.)		
6-11	0,036***	0,005
12-17	0,030***	0,006
18-20	-0,022*	0,009
Geslacht (meisje refcat.)		
Jongen	-0,001	0,004
Handicapkenmerken		
Ernst van de handicap	-0,003***	0,001
Gezinskenmerken		
Gezinstype (twee ouders refcat.)		
Alleenstaande ouder	-0,131***	0,006
Geboorteland ouders (België refcat.)		
EU27	-0,199***	0,014
Niet EU27	-0,216***	0,008
Opleidingsniveau ouders (hoogste niveau) (hooggeschoold refcat.)		
Gemiddeld geschoold	-0,108***	0,004
Laaggeschoold	-0,226***	0,006
Andere gezinsleden met een beperking (uitgezonderd andere kinderen)		
Ja, minstens één van de ouders	-0,203***	0,014
Ja, minstens één van de andere gezinsleden	-0,108***	0,024
Leeftijd van de moeder (gecentreerd rond het gemid- delde)	0,001**	0,000
Aantal broers en zussen (<21 jaar)	-0,039***	0,002
Interactie x ernst beperking		
Leeftijd		
6-11 x ernst beperking	-0,002**	0,001
12-17 x ernst beperking	-0,001	0,001
18-20 x ernst beperking	0,003*	0,001
Gezinstype		
Alleenstaande ouder x ernst beperking	-0,003***	0,001
Geboorteland ouders		
EU27 x ernst beperking	0,006**	0,002
Niet EU27 x ernst beperking	0,003**	0,001

Kinderen 0-20 jaar	B	Robuuste standaardfout
Opleidingsniveau ouders		
Gemiddeld geschoold x ernst beperking	-0,004***	0,001
Laaggeschoold x ernst beperking	-0,004***	0,001
Andere gezinsleden met een beperking		
Ja, minstens één van de andere gezinsleden x ernst beperking	0,003	0,003
Ja, minstens één van de ouders x ernst beperking	-0,002	0,002
Ja, minstens één van de andere kinderen x ernst beperking	-0,004***	0,001

Opmerkingen: geboorteland ouders: minstens één ouder is geboren in België, EU27 (België uitgezonderd) of beide ouders zijn geboren buiten de EU. Opleidingsniveau ouders: laaggeschoold=ISCED 0-2, Gemiddeld geschoold=ISCED 3-4, hooggeschoold=ISCED 5-6. n=46.011; log likelihood=-6312,99; R²=0,2953. *** p < 0,001, ** p < 0,01, * p < 0,05, # p < 0,1.

Bron: berekeningen op basis van DWH AM & SB (2010) en census (2011).